

1. Motors d'un profund canvi social

La *Revolució de la Informació* i la *Societat del Coneixement* generen un divorci creixent entre les possibilitats que ofereixen les TIC i els models encara hegemònics de gestió empresarial i organitzacional. Alfonso Vázquez descriu de forma clara aquests desajustos:

“Anunciem amb gran volada l'adveniment de la Societat de la Informació i el Coneixement, mentre que les nostres estructures més determinants com les empreses, l'educació o les institucions polítiques i socials segueixen ancorades en la seva concepció original, en les funcions bàsiques que les varen conformar el segle XIX, si bé ara replicades a un nivell planetari.”

Els dubtes sistèmics davant del col·lapse del model neoliberal amb l'actual crisi econòmica (i la seva ja intrínseca i reconeguda insostenibilitat social i ambiental), es traslladen als models de gestió de moltes organitzacions. Observem canvis que les afecten de manera àmplia i transversal, alterant profundament les formes de gestió convencionals, amb independència del sector o la inclinació política.

Veiem aparèixer empreses i organitzacions amb formes innovadores d'entendre els negocis i de gestionar els recursos humans (Google); dinàmiques de treball obertes i col·laboratives (*Programari Lliure*); nous models de llicències de la propietat intel·lectual (*Copyleft*, *Creative Commons*), noves formes de crear una enciclopèdia global (*Wikipedia*), d'organitzar el consum alimentari (cooperatives de consum i *AMAP's*), els diners (monedes locals i p2p), el periodisme (*Indymedia*, *blogosfera*), l'enginyeria (Open Source Hardware), el comerç global (comerç just) o les finances (banca ètica), entre altres.

Totes aquestes innovacions creen tendències que es repliquen en altres camps, provocant una redefinició de les estratègies de gestió de tota mena d'organitzacions. Sovint apareixen com opcions minoritàries o moviments socials contraculturals, que creixen fins arribar a influir altres espais i creant dinàmiques trencadores de gestió de les organitzacions i les societats.

Les organitzacions (empreses, associacions, administracions públiques, etc) són les peces bàsiques estructurals de tota societat. I com a tals, la majoria d'elles reproduïxen les lògiques, els valors i les dinàmiques socials hegemòniques; l'estatus quo. Tret de les de tipus innovador o alternatiu, que són, justament les que veiem en aquest llibre, i que són les que permeten la crítica i la subversió primer i la superació després dels ordres socials caducs. Són les que fan possible la innovació i l'avenç social, necessaris per permetre l'evolució que hem viscut com espècie del paleolític fins on som ara.

Per això l'observació de les *organitzacions innovadores* i els canvis que generen ens permet entreveure noves tendències socials. Són, a més, espais des d'on es poden dur a terme canvis socials que no poden fer-se des de les estructures d'àmbit global.

Després d'observar algunes de les iniciatives i conceptes innovadors que veurem al llibre, queda clar que tot el que avui podem saber del cert, és que no podem saber del cert com seran les nostres societats en les properes dècades. Només podem intuir que som davant de l'inici d'un canvi profund, però alhora gradual i orgànic (com ho ha estat el pas de l'economia industrial a la del coneixement), cap a formes molt diferents d'entendre i gestionar les societats i les organitzacions del SXXI.

Com apunta Michel Bauwens, de la *P2P Foundation*, al llarg de la història veiem aparèixer noves tendències i tecnologies que més tard identifiquem com els embrions de canvis socials posteriors, com en l'inici del feudalisme, de la banca o del capitalisme industrial. Avui veiem moltes d'aquestes noves tendències que també ens permeten pensar que són les bases de nous models socials, productius, comercials o polítics que superaran els actuals. Que foren creats en un context industrial, tecnològic i cultural molt diferent al d'ara. I que semblen condemnades o bé a profundes transformacions, o bé a una substitució per noves lògiques, estructures i models organitzatius.

Quan analitzem noves tendències a les organitzacions i a la societat observem una significativa coincidència entre les demandes històriques de democratització de l'empresa reivindicada als sectors progressistes i de l'economia social, i algunes de les dinàmiques més innovadores de gestió organitzacional d'empreses com Google, els canvis del treball fordista al *cognitiu*, la *wikinomia*, o en el concepte de *Responsabilitat Social Empresarial*, avui present -si més no formalment- a moltes multinacionals.

Aquest inesperat retrobament ens permet pensar que ens trobem davant d'un canvi en les formes d'entendre i gestionar les nostres organitzacions, i amb elles, les nostres societats. La tecnologia ens convida a fer-ho, i la globalització i Internet eleven aquestes possibilitats a unes escales fins fa poc inconcebibles.

Sis grans eixos de canvi social

Podem identificar actualment almenys 6 grans eixos que afecten d'una manera profunda i transversal les nostres societats:

1. Crisi sistèmica

Vivim una sobreposició de diverses crisis, unes ja antigues i estructurals com la crisi *alimentària* i de *pobresa* global; d'altres més recents com l'*ecològica*, les *migratòries*, la crisi *econòmica* i la *financera*. Això evidencia que som davant d'una *crisi completa* o *sistèmica* del model capitalista industrial i financer en el seu conjunt, malgrat ser encara hegemònic. Aquest escenari ens planteja la necessitat de crear noves alternatives socials i econòmiques. O si més no amplia aquesta possibilitat, tan restringida en les últimes quatre dècades de *pensament únic neoliberal*. Reposicionant el que eren fins fa poc propostes de canvi social aparentment extremistes i radicals a una centralitat política, social i cultural. Deixant de ser opcions voluntaristes i ben intencionades d'uns pocs, a una obligació urgent de tots els governs, empreses i ciutadans per tal d'evitar un col·lapse planetari a tots els nivells, del social a l'ambiental.

Pensament únic neoliberal: nom que el periodista Ignacio Ramonet va donar a l'ambient cultural que imperava els anys 90, quan després de la caiguda del mur de Berlín, els fonaments de l'economia neoliberal foren naturalitzats com els únics possibles i eficients. Deixant de banda tota voluntat de retornar a models més socials i equitatius d'economia, amb gestió pública o comunitària. Voler situar l'ésser humà i el planeta al centre de l'economia, enlloc del lucre privat a curt termini, es considerava una quimera ingènua i irresponsable. Autors lliberals com Francis Fukujama anunciaven la fi de la història i les ideologies, i l'imperi definitiu d'una de sola, la *ciència* econòmica neoliberal, exercida per tècnics situats *més enllà de les velles ideologies*.

2. La Revolució de la Informació i la Societat del Coneixement

Observem una infinitat de revolucions tecnològiques en gairebé tots els àmbits de la vida, amb Internet al capdavant, i la possibilitat de traslladar a un suport virtual, i per tant transferible gratuïtament, bona part de la creació cultural humana. En un entorn econòmic, el de la societat del coneixement, on aquest tipus de creació juga un paper central. Això altera, més enllà de les opcions polítiques, les relacions entre el treball i el capital. Doncs a la *nova economia*, el treballador és qui té el coneixement, l'element més rellevant de generació de riquesa.

Històricament, els temps de crisi i de revolucions tecnològiques han impulsat canvis socials i culturals. Però quan ambdues circumstàncies es retroben, i quan això es dóna en les dimensions en les que ho fan ara, el potencial de canvis és il·limitat.

3. La Globalització

És una qüestió de profunds i debatuts anàlisis, en la que no existeix un consens clar sobre el seu significat i implicacions.

Hem viscut fins avui un primer procés de globalització del comerç, les finances i la producció, que podríem datar en l'inici de les diferents fases del colonialisme clàssic, i que s'intensifica al llarg del SXX, sempre sota un prisma colonial, lliberal i des dels anys 70 neoliberal.

Un liberalisme imposat als països del Sud geopolític, que admet, en canvi, de forma cínica i deshonest, dinàmiques intervencionistes i proteccionistes a les economies riques del Nord per tal de protegir i promocionar els seus productes, ja siguin industrials o agroalimentaris.

Una globalització que promou la llibertat de moviment de capital, que es desplaça instintivament cap a països amb menors regulacions laborals, democràtiques i ambientals, però que no admet d'igual manera el desplaçament de persones, ni tan sols en la seva condició econòmica de força laboral.

Davant d'aquestes i altres injustícies sistèmiques en les relacions Nord-Sud, protesta i reclama alternatives l'anomenat moviment

antiglobalització o *alterglobalista*, articulats entorn del Fòrum Social Mundial i moltes altres expressions arreu del món.

Sovint malanomenats encara moviments *antiglobalització*, es nodreixen en gran mesura per les esquerres que històricament han advocat per tot el contrari: per l'internacionalisme obrer i solidari. Mentre que les dretes neolliberals que es proclamen defensores de la globalització, actuen en realitat de manera nacionalista en la defensa dels interessos de cada estat en els àmbits globals on actuen, com el G8, el G20, la OMC, el Banc Mundial, l'FMI o inclús l'ONU. Advocant per un mercat-món desregulat i anàrquic on no es defensa un projecte global, sinó l'agregació dels interessos geoestratègics de les 7 o 8 principals potències globals i els seus centenars de grans corporacions. Cal, això sí, compartir un mateix relat social global homogeni, el neolliberalisme, per poder exercir un domini global cartelístic, de caràcter gairebé colonial.

Aquest primer procés de globalització corporatiu i neolliberal, que afecta, en realitat, a uns pocs milers d'empreses que poden actuar internacionalment, es retroba més tard amb la irrupció d'Internet, que genera una nova globalització més humana. Un inici de fusió i

d'intercanvis culturals entre les diferents nacions i individus del planeta. Sorgeix així una nova globalització cultural, social i atropològica enxarxada globalment, que genera una nova dimensió en la comunicació humana, el pensament i la creació. Començant a fer les primeres passes cap a una *meta intel·ligència* global; un salt emergent en el que fins avui coneixiem per *cultura humana*.

Fòrum Social Mundial (FSM) World Social Fòrum (WSF).

Celebrat per primer cop a Porto Alegre, Brasil, el 2001, en oposició al *Fòrum Econòmic Mundial* de Davos, Suïssa, on es retroba l'elit global per posar en comú una agenda marcadament neoliberal.

El FSM s'erigeix durant la dècada del 2000 com un espai de confluència global imprescindible de les propostes allterglobalistes. Ha acollit cada any, en les seves 13 edicions de 5 dies, entre 50 i 150.000 participants de tots els països del món, i cada dos anys des del 2009. Permet compartir experiències i inquietuds en la recerca de la construcció d'un *altre món possible*, com resa el seu principal slogan. Arreu del món s'organitzen fòrums socials locals, nacionals o continentals de manera autònoma i descentralitzada, amb la única condició de respectar la Carta de Principis del Fòrum Social.

www.fsm2015.org

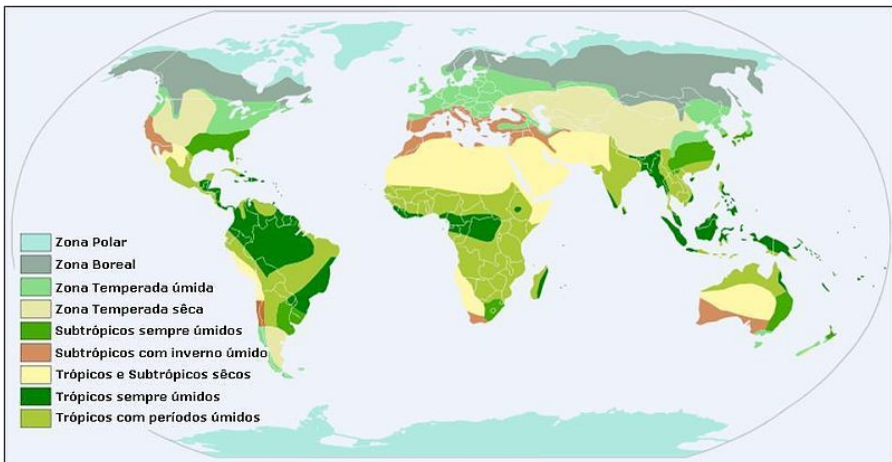
Aldea da Paz, 5è FSM a Porto Alegre, Brasil, Gener 2005.

4. L'Ecologia

L'ecologia passa en pocs anys de ser un clam enèrgic d'un reduït moviment contestatari i contracultural, a constituir-se com la inquietud d'una considerable massa crítica, i a estar present, si més no formalment, a les agendes de molts governs i empreses. Genera canvis profunds en moltes dinàmiques de consum, habitatge i treball i en una comprensió més amplia del paper dels éssers humans a la Terra, posant en qüestió els models socio-econòmics actuals.

Tot i així es tracta encara de sectors minoritaris de ciutadans actius que construeixen respostes imaginatives i innovadores per superar la ineficiència del mercat i de les institucions a l'hora de resoldre l'actual estat de col·lapse ecològic planetari. Pensant globalment i actuant localment.

En alguns casos, s'alien amb mètodes de l'economia solidària o amb tradicions d'economia col·lectiva ancestrals, constituint alternatives de treball i de consum post-capitalistes, viables i replicables.

5. L'Economia Alternativa

També anomenada economia social, solidària, cooperativa o anti o post capitalista, la veiem sovint vinculada a l'ecologisme. Uneix moltes experiències arreu del món que tenen en comú una nova visió més humana, solidària, sistèmica i sostenible de l'economia.

Aquest sector, les arrels del qual es remunten al S XIX -ahora que a tradicions comunitàries ancestrals-, recupera l'ésser humà i la comunitat com a centre de l'economia, enlloc de ser, com al capitalisme, externalitats del procés econòmic. I considera la *cooperació* com el mètode de treball i de relacions econòmiques naturals i sostenibles.

Més interessats i fidels a com hauria de ser una economia justa i sostenible que en adaptar-se a l'economia tal com és avui, cobreix, encara parcialment, molts dels camps necessaris a tot sistema econòmic: el comerç just, el treball cooperatiu, el consum responsable, les finances ètiques, les monedes socials, l'accés a l'habitatge, la relocalització econòmica, etc.

Actualment comencen a generar-se noves dinàmiques d'integració i enxarxament entre aquests camps, que consoliden cadascun d'ells i ens permeten comprendre que poden ser, com apunten molts autors de

l'economia solidària, *els embrions* d'una nova economia.

Cooperativa de Rochdale, UK, Pioners del cooperativisme

6. El Feminisme

El segle XX ha estat sens dubte el de la revolució de les dones. Aquestes, és a dir, el 50% de la població, han deixat de tenir a la majoria dels països occidentals (si més no formalment i cada vegada més *de fet*) una relació de submissió i opressió a la família i a la societat.

Obligada històricament a dur a terme les tasques no remunerades de reproducció, cura i socialització primària, la dona ha passat a ocupar tasques productives en espais que fins fa poc estaven reservats en exclusiva als homes.

Això sens dubte suposa un gran avenç social i democràtic, però no resol completament molts aspectes relacionats amb la seva gestió real de les tasques reproductives, sovint amb dobles jornades laborals. Així com la valorització encara no igualitària de les tasques productives i les reproductives. Existeix una significativa correlació inversa entre el desenvolupament econòmic dels països i una baixa natalitat.

També ha obligat a *terciaritzar* en empreses i estats, àmbits fonamentals del procés de socialització primària dels infants, que fins llavors duïen a terme les famílies. El que suposa una pèrdua de sobirania ciutadana, comunitària i familiar en la seva educació en favor de l'estat i l'empresa.

Tot sembla indicar que l'alliberament de la dona en un sentit ampli s'haurà assolit de manera més completa quan el mercat laboral i l'economia hagin generat canvis que permetin conciliar millor el treball productiu remunerat amb les tasques imprescindibles de reproducció humana.

Transitant del que l'economista brasiler Marcos Arruda considera com formes *d'economia masculines* avui imperants, jeràrquiques i autoritàries, cap a models més *femenins* d'economia: circulars, inclusius i empàtics.

Aquestes són precisament algunes de les característiques i virtuts de l'economia social en totes les seves expressions. I observem també arreu del món com les dones són en molts casos les impulsores o receptores principals dels nous mecanismes d'economia social com els microcrèdits, les xarxes d'intercanvi o les cooperatives.

En aquest llibre ens centrem en les transformacions generades en tres d'aquests grans eixos: **la revolució de la informació**, parant atenció a les noves tendències de creació col·lectiva de tipus p2p; a **l'ecologia i l'economia social**.